

Semnan University

Journal of Applied Arts

Journal homepage: <http://aaj.semnan.ac.ir>

ISSN: 2821-0670

Scientific– Research Article

A Comparative Study of Modernization in the Qaba of Turkmen and Kazakh Women in the Development of Creative Industries

Samaneh Shahrinezhad ¹, Abolghasem Dadvar ²(Corresponding Author), Abolfazl Davoudi Roknabadi ³, Toradj Fashandaki ⁴

¹ Ph.D. Student, Department of Research Art, Ki.C., Islamic Azad University, Kish, Iran.

² Professor, Department of Research of Art, Faculty of Art, Alzahra University, Tehran, Iran.

³ Professor, Department of Textile and Clothing Design, Faculty of Art and Architecture, Azad University, Yazd, Iran.

⁴ Assistant Professor, Department of Graphic Design, Faculty of Art and Architecture, East Azerbaijan Azad University, Shabestar, Iran.

(Received: 29.10.2024, Revised: 31.05.2025, Accepted: 01.06.2025)

<https://doi.org/10.22075/aaj.2025.35744.1308>

Abstract

The clothing of Turkmen and Kazakh women in Golestan province has an extensive analytical history. Many of the patterns used in clothing (women's headgear) have cultural, religious and symbolic meanings and roots. The purpose of this research is to find an answer to the question of how the production of creative cultural industries is possible by identifying and examining the symbols and signs of the headgear? The research method is comparative-analytical, in which an attempt has been made to examine the components of sustainable employment generation by comparative study of modernization in Turkmen and Kazakh women's headgear in the development of creative industries. Which determines the preservation and sustainability of cultural heritage in the domestic economy and statistical data analysis. The implementation method is as follows: from a sample of 384 people, 192 Turkmen women and 192 Kazakh women were selected. In data analysis, descriptive statistics methods (minimum, maximum, mean and standard deviation) as well as inferential statistics (Student's t-test) and t-test for independent groups and ANOVA test were used. These tests were performed using SPSS25 software. In the analysis of cultural developments, there is a significant relationship between changes in traditional costumes and motifs as research variables. The results of the research show that the Turkmen ethnicity has played a more important role than the Kazakh ethnicity in the production and promotion of creative cultural industries. The reasons for this can be attributed to the extensive presence of women in the scientific, economic, cultural and social sectors inside and outside Golestan province. Statistical data indicate that sustainable employment of women in the province in the sector of entering into creative cultural development plays an important role in cultural and economic terms. Therefore, updating designs as cultural goods can open a new window for the cultural and artistic economy of local communities to enter society.

Keywords: Cultural Product, Turkmen Women's Robes, Kazakh Women's Robes, Motif, Creative Development.

1- Email: samaneshahrinezhad@yahoo.com

2- Email: gdadvar6@gmail.com

3- Email: davodi@gmail.com

4- Email: fashandaki@yahoo.com

How to cite: Shahrinezhad, S., Dadvar, A., Davoudi Roknabadi, A. and Fashandaki, T. (2025). A Comparative Study of Modernization in the Qaba of Turkmen and Kazakh Women in the Development of Creative Industries, Journal of Applied Arts, 5(3), 43-61.

Doi: 10.22075/aaj.2025.35744.1308

مطالعه تطبیقی نوگرایی در قبای بانوان ترکمن و قزاق در مسیر توسعه صنایع خلاق

سمانه شهری نژاد^۱ابوالقاسم دادور (نویسنده مسئول)^۲ابوالفضل داودی رکن آبادی^۳تورج فشندکی^۴^۱ دانشجوی دکتری، گروه پژوهش هنر، واحد بین المللی کیش، دانشگاه آزاد اسلامی، کیش، ایران.^۲ استاد، گروه پژوهش هنر، دانشکده هنر، دانشگاه الزهراء (س)، تهران، ایران.^۳ استاد، گروه طراحی پارچه و لباس، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد، یزد، ایران.^۴ استادیار، گروه گرافیک، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد آذربایجان شرقی، شبستر، ایران.

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۸/۰۸، تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۳/۱۰، تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۴/۰۳/۱۱

<https://doi.org/10.22075/aaj.2025.35744.1308>

چکیده

پوشاک بانوان ترکمن و قزاق در استان گلستان دارای پیشینه تحلیلی گسترده‌ای است. بسیاری از نقش‌های به‌کاررفته در تن‌پوش‌ها (قبای رویی بانوان) دارای معانی و ریشه‌های فرهنگی، دینی و نمادشناختی است. هدف از این پژوهش یافتن پاسخ به این پرسش است که تولید صنایع خلاق فرهنگی با شناسایی و بررسی نمادها و نشانه‌های قبا چگونه امکان‌پذیر بوده؟ روش پژوهش تطبیقی - تحلیلی است، که در آن سعی شده‌است با مطالعه تطبیقی نوگرایی در قبای بانوان ترکمن و قزاق در مسیر توسعه صنایع خلاق، به بررسی مؤلفه‌های اشتغال‌زایی پایدار پرداخته شود. که در امر اقتصاد داخلی و تحلیل داده‌های آماری، حفظ و پایداری میراث فرهنگی را رقم می‌زند. روش اجرا به این صورت این‌گونه است که از تعداد ۳۸۴ نفر افراد نمونه، ۱۹۲ نفر از بانوان قوم ترکمن و ۱۹۲ نفر از بانوان قوم قزاق انتخاب گردید. در تجزیه و تحلیل داده‌ها، از روش‌های آمار توصیفی (حداقل، حداکثر، میانگین و انحراف معیار) و همچنین آمار استنباطی (آزمون t استیودنت) و (آزمون t) برای گروه‌های مستقل و (آزمون آنوا) استفاده شده‌است. این آزمون‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS25 انجام شده‌اند. در تحلیل تحولات فرهنگی، تغییرات قبا و نقشمایه‌های سنتی به‌عنوان متغیرهای پژوهش رابطه‌ی معناداری وجود دارد. نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که قومیت ترکمن نسبت به قومیت قزاق، در عرصه تولید و ترویج صنایع خلاق فرهنگی نقش مهمی داشته‌اند. دلایل آن را می‌توان حضور گسترده زنان در بخش‌های علمی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی در داخل و خارج از استان گلستان دانست. داده‌های آماری حاکی از آن است که اشتغال‌زایی پایدار زنان استان در بخش ورود به توسعه خلاق فرهنگی نقش حائز اهمیتی به لحاظ فرهنگی و اقتصادی دارد. از این‌رو، به‌روزرسانی طرح‌ها به‌عنوان کالاهای فرهنگی می‌تواند، دریچه‌ی جدیدی را برای ورود اقتصاد فرهنگ و هنر جوامع محلی به سوی جامعه بگشاید.

واژه‌های کلیدی: کالای فرهنگی، قبای بانوان ترکمن، قبای بانوان قزاق، نقشمایه، توسعه خلاق.

* این مقاله مستخرج از رساله دکتری نویسنده اول با عنوان «مطالعه تطبیقی نقشمایه‌های نمادین قبای بانوان با رویکرد نشانه شناختی فرهنگی یوری لوتمان (مطالعه موردی بانوان ترکمن و قزاق استان گلستان)» در دانشگاه آزاد اسلامی واحد بین‌الملل کیش است که به راهنمایی نویسنده دوم انجام شده‌است.

1- Email: samaneshahrinezhad@yahoo.com2- Email: gdadvar6@gmail.com3- Email: davodi@gmail.com4- Email: fashandaki@yahoo.com

شیوه ارجاع به این مقاله: شهری نژاد، سمانه؛ دادور، ابوالقاسم؛ داودی رکن آبادی، ابوالفضل و فشندکی، تورج. (۱۴۰۴). مطالعه

تطبیقی نوگرایی در قبای بانوان ترکمن و قزاق در مسیر توسعه صنایع خلاق، نشریه هنرهای کاربردی، ۵(۳)، ۶۱-۴۳.

لباس و پوشاک، صرف‌نظر از نگاه کارکردی آن به‌عنوان محافظ بدن در برابر عوامل اقلیمی، وجهی از فرهنگ یک ملت و قوم است. این جنبه فرهنگی-هنری، همگام با فرهنگ و جغرافیای زیستی اقوام، در هر منطقه به شکلی نظام یافته‌است. در مطالعه پیش‌رو، اقلیم و جغرافیای زیستی، شغل، فرهنگ و دین در بروز و شکل‌گیری پوشاک، تجزیه و تحلیل ابعاد آن، تأثیر آن بر الگوهای فرمی و ساختاری و البته وجوه بصری و آرایه‌های تزئینی در پوشاک بسیار حائز اهمیت می‌باشد. برهمین‌اساس، می‌توان با پژوهش میدانی بر چگونگی و گوناگونی طراحی و دوخت پوشاک بومی زنان با نگاه به کارکرد آن نوع پوشش در ابعاد اقتصادی، پژوهش‌هایی را انجام داد. قبا‌های بانوان را می‌توان محصول و کالایی فرهنگی و هنری دانست. رنگ و تزئین، همچون طراحی ساختار؛ در آن نقش مهمی دارد و البته محصولات متنوعی به‌عنوان زیر مجموعه آن‌ها طراحی و تولید می‌شود.

مطالعه پوشاک اقوام ترکمن و قزاق ساکن در استان گلستان، که در آن از تحولات، شکل و فرم لباس از زمان‌های دور تاکنون گفتگو می‌کند، با تحولات تاریخی، اجتماعی و معیشتی مردم ارتباط مستقیم دارد. گوناگونی پوشاک بانوان به‌ویژه در تن‌پوش‌های رویی بیشتر از پوشاک مردان است. زیرا، تن‌پوش‌های رویی بانوان ترکمن و قزاق، مزین به آرایه‌های تزئینی است. با این نگاه، زنان در عرصه زندگی و انتقال فرهنگ نقش مهمی داشته‌اند. پوشاک بومی می‌تواند شاخصه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی را مطرح نماید که ریشه در ساختارهای فرهنگی و موقعیت‌های اقتصادی آن‌ها دارد. اشتراک قبا‌ی بانوان ترکمن و قزاق بر حسب شرایط فرهنگی و سیاسی شامل: کامل بودن پوشاک سنتی و راحتی آن، زیبایی، استفاده مناسب از رودوزی‌های سنتی در تکمیل و تزئین لباس، داشتن تجانس و قرابت فوق‌العاده با فرهنگ جامعه به‌خصوص با محل مورد نظر خود و متناسب بودن با شرایط اقلیمی و جغرافیایی، بر اهمیت هر چه بیشتر آن می‌افزاید.

با رونق محصولات صنعتی، بیم می‌رود که سنت‌های اصیل ایرانی به‌دست فراموشی سپرده شود. همان‌گونه که با تغییر زبان یک قوم، هویت فرهنگی آن هم تغییر می‌یابد و یا حتی از میان می‌رود. با تغییر و تحول لباس سنتی یک قوم نیز کم و بیش هویت‌زدایی آن قابل‌مشاهده است. از این‌رو، برای پایداری و ماندگاری هویت و داشته‌های مادی و معنوی اقوام می‌توان به امر اشتغال و تولید ملی در کشور با مشارکت مردم تمرکز نمود. آن‌چه در بخش پوشاک و صنایع خلاق، جامعه را درگیر دیگری برترینی کرده‌است، عدم توجه به داشته‌های مادی و معنوی اقوام و البته نوعی انجماد فکری در جهت پیشرفت و توسعه می‌باشد. مستندسازی دانش فرهنگی زنان پیرامون میراث فرهنگی ناملموس و ملموس از طریق تقویت مطالعات مردم‌نگارانه و دعوت از زنان حامل یا مجری موارث فرهنگی به جلسات تدوین اجرای برنامه‌های پاسداری و ثبت موارث به سیاهه‌ها به‌عنوان روشی برای تضمین پاسداری از آن‌ها در آینده است.

پژوهش در مورد پوشاک بومی و محلی راهی مکتوب و علمی برای پژوهشگران و علاقه‌مندان این حوزه می‌باشد، تا طراحان لباس بتواند لباس‌هایی متناسب با موازین ایرانی-اسلامی و قوانین فرهنگی حاکم بر جامعه، طراحی نمایند. با بیان این ضرورت می‌توان اذعان داشت که این امر؛ مستلزم به‌روز شدن اطلاعات دانشگاهی، آرایه نشست‌ها و کارگاه‌های کارآفرینی ایده تا اجرا، حمایت مسئولین از طرح‌های حوزه پوشاک و تأکید بر سبک زندگی عفیفا می‌باشد. سؤالی که در این پژوهش مطرح می‌شود این است که؛ تولید صنایع فرهنگی با شناسایی و بررسی نمادها و نشانه‌های قبا چگونه امکان‌پذیر است؟ از این‌رو، با تمرکز بر پوشاک اقوام ترکمن و قزاق و مطالعه نقشمایه‌های قبا‌ی بانوان، در تولید کالاهای فرهنگی و پوشاک دارای اصالت و هویت برای شهروندان می‌توان اشتغال‌زایی پایدار در امر اقتصاد داخلی و صادرات به کشورهای همسایه، پایداری و ماندگاری میراث فرهنگی را رقم زد. این مهم با تأسیس خانه‌های خلاق می‌تواند به شیوه‌ای مناسب مدیریت، اجرا و توسعه یابد.

پیشینه پژوهش

تاکنون تحقیقاتی در زمینه پوشاک بانوان همسو با عنوان ارائه شده صورت نگرفته است. با این حال، چند مورد از تحقیقات پوشاک اقوام بومی ذکر می‌شود:

ناهید محمدعلی‌نژاد در پژوهش خود با عنوان «بررسی نشانه‌شناختی پوشاک اقوام بلوچ» (۱۳۹۸)، در فصلنامه مطالعات اجتماعی اقوام، دریافت که پوشاک این اقوام با دین، مذهب، اقلیم و موقعیت جغرافیایی، رابطه‌ای تنگاتنگ دارد. شمسی کاکاوند و همکاران در «مطالعه موردی پوشاک معاصر زنان قوم کرد» (۱۳۹۴)، به این نتیجه رسیدند که پوشاک زنان کرد، پوششی است که ضامن عفت و مصونیت آنان است و ارزش‌هایی چون تقدم و تقدس، خانواده، ارتباط نزدیک با مفاهیم عفت، مصونیت و حجاب دارد. ناهید حسینی در مقاله خود با عنوان «بررسی نقوش البسه حاکمان در ایران، و رویکرد نشانه‌شناختی گفتمان» (۱۳۹۵)، در فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی، بیان کرد که نقشمایه‌های لباس شاه، وسیله‌ای برای مشروعیت بخشیدن به مسند قدرت است و در ادامه، به موضوع نشانه‌شناختی گفتمانی در نقوش سیمرغ و عقاب بر لباس شاه ساسانی پرداخت. مریم یارمحمدی در مقاله خود با عنوان «بررسی نشانه‌شناسی پوشاک زنان آذربایجان» (۱۳۹۵)، در فصلنامه فرهنگ مردم ایران، دریافت که لباس به مثابه یک زبان و هویت قومی و اجتماعی است، که برای مطالعه نشانه‌ها و زبان از آن استفاده کرده است.

در این پژوهش تأکید شده است که نشانه و نمادین بودن پوشاک صرفاً در ارتباط با گروه‌ها خلاصه نمی‌شود. بلکه یک‌سری دال‌های اخلاقی و سیاسی را هم نمایندگی می‌کند. از شکل ظاهری فرد، بدن، پوشش و آرایش و پیرایش بدن به عنوان نوعی رسانه نمادین در قلمرو ارتباطات هویتی یاد می‌شود. با مطالعه پیشینه پژوهش‌های انجام شده، می‌توان گفت که وجوه تمایز و نوآورانه این مقاله، مطالعه داشته‌های فرهنگی یک قوم به عنوان دانش بومی است. تا با راهبردهای ارائه شده، منجر به توسعه خلاق و

اشتغال‌زایی پایدار از طریق تولیدات بومی شود که کمتر به این موضوع پژوهشی پرداخته شده است.

روش پژوهش

در این پژوهش تلاش شده است تا با روش تطبیقی-تحلیلی، مطالعه اسنادی و پژوهش میدانی (مصاحبه و مشاهده مشارکتی) به مطالعه تطبیقی نوگرایی در قبای بانوان ترکمن و قزاق در مسیر توسعه صنایع خلاق پرداخته شود. روش تحقیق این پژوهش از نظر هدف، توسعه‌ای کاربردی است. مشاهده برخی نمونه‌ها در مناطق بررسی شده و گفت و گو با زنان محلی و نیز تولیدکنندگان این لباس‌ها، از منابع دریافت اطلاعات میدانی در این پژوهش‌اند.

فرضیه اصلی

- به نظر می‌رسد نقشمایه‌های نمادین در قبای بانوان ترکمن و قزاق، متناسب با فرهنگ بومی خود دارای نشانه‌های فرهنگی بر حسب تغییرات قومی و هویت‌گرایی است.

فرضیه فرعی

- قبای سنتی بانوان ترکمن و قزاق، صورتی آیینی و تزئینی تحت تأثیر تحولات فرهنگی در طول زمان بوده‌اند.

- با توجه به مبادلات مختلفی که ما بین اقوام ترکمن و قزاق به خصوص در زمینه فرهنگی صورت گرفته، احتمال می‌رود، این اقوام در زمینه نقشمایه‌های نمادین در پوشاک از یکدیگر تأثیر پذیرفته باشند.

مبانی نظری

مزایای کارآفرینی از دانش بومی در توسعه صنایع خلاق

دانش بومی که دانش محلی، سنتی و یا قومی نیز نامیده شده است، برای تعریف و طبقه‌بندی پدیده‌ها در محیط‌های فیزیکی، طبیعی و اجتماعی خاص به کار برده می‌شود. با دانشی که افراد جامعه از طریق مراکز رسمی مانند دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقات دولتی و خصوصی کسب می‌کنند، تفاوت دارد. اما می‌توان این گونه یاد کرد: آموزش رسمی در نظام ملی در کنار بسترسازی و زیربنای اشتغال متولی رشد می‌باشد (بیات و بروجنی، ۱۳۹۷: ۳۰). آموزش‌های مهارتی در

علمی کردن دانش بومی و بومی شدن دانش رسمی، یکی از موارد بسیار مهم در این امر است.

پوشاک بومی و محلی نمادی برای هویت و اصالت
نمودهای زیادی وجود دارد که افراد بومی خود را با آن هویت می‌بخشند. عواملی همچون: زبان، رفتار و شیوه زندگی. لذا مطالعه بر روی پوشاک بومی نشان می‌دهد که البسه و پوشاک به‌عنوان یک سنت و آداب و رسوم، دارای ارتباط مهمی با فرهنگ آنان بوده‌است (شهبازی، ۱۴۰۱: ۲۹). پوشاک زنان در مقایسه با پوشاک مردان به‌دلیل داشتن کیفیات و جزئیات بیشتر، حاوی نمادها و باورهای فرهنگی بوده، از این‌رو در پژوهش‌ها دارای اهمیت بیشتری است (متقی، ۱۳۸۹: ۵۴).

معرفی قباهای بانوان ترکمن

تن‌پوش‌های رویی زنان ترکمن به‌عنوان قباهای آن‌ها به اسامی زیر شناخته می‌شود:

- چاوت: نوعی قبا آستین بلند یا آستین کوتاه و جلو باز که علاوه بر رودوزی در قسمت جلو و چاک طرفین، زیورآلاتی روی آن دوخته شده و بسته به سطح خانواده، جنس زیورآلات از طلا یا نقره است. این قبا را در مهمانی‌ها و جشن می‌پوشند. در لباس‌های ابریشمی برای آن که تکه زیر بغل در اثر عرق کردن فرسوده نشود، مرغکی بین آستین و پیراهن می‌دوختند و گاهی آن را عوض می‌کردند و به همه‌ی لباس صدمه‌ای نمی‌رسید (شهری‌نژاد، ۱۳۹۶: ۲۹).

تصویر ۱- چاوت قرمز. منبع: (نگارندگان)

- چاوود: لباسی شبیه به پالتوی زنانه که در فصل زمستان استفاده می‌شود. پارچه آن از ابریشم است.

راستای بسترسازی مشاغل خانگی، بنگاه‌های کوچک، متوسط و زودبازده می‌تواند در راستای اشتغال و تولید کارآفرینی و در نهایت کاهش آسیب‌های اجتماعی، نقش مهمی ایفاء نماید (فولادی و دانیالی، ۱۴۰۰: ۱۹۰). آموزش‌های مهارتی در توانمندسازی منابع انسانی، رکنی مولد در ایجاد اشتغال است. از همین منظر، آموزش و احیای دانش بومی راه‌گشا می‌باشد.

کاهش سطح بیکاری، کاهش معضلات اجتماعی، کمک در جهت جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه به شهر، کاهش تبعات منفی بیکاری، بازسازی و نوسازی آموزشی، توانمندسازی افراد برای زندگی بهتر، افزایش سلامت و بهداشت روانی، افزایش امید به زندگی، توسعه عرصه زندگی، کار و حرفه، بهبود روابط اجتماعی و مناسبات اجتماعی، انتقال ارزش‌ها و فرهنگ‌ها و هنجارهای اجتماعی و جامعه‌پذیر بودن از جمله عوامل بسیار مهم احیای دانش بومی در آموزش مهارتی برای رسیدن به اشتغال پایدار می‌باشد.

بومی‌سازی و کارآفرینی در دانش بومی

در فرایند ترجمان و به‌کارگیری علم و دانش با توجه به جمعیت‌شناختی خاص یک منطقه (سلطانی، ۱۴۰۲: ۴۸) در امر به‌کارگیری دانش بومی در فرهنگ بومی‌سازی مهارت‌های آموزشی و کاربردهای سودمند می‌توان، عوامل ناموفق نبودن در این حیطه را برشمرد:

عدم پذیرش تغییر و انجماد فکری، عدم اعتماد به نفس، رخوت اجتماعی و ایده‌آل‌گری به جای عمل-گرایی، ترس و روحیه محافظه‌کاری، تمایل به هم‌رنگی با جماعت و ترس از متفاوت عمل کردن، نظام ناکارآمد بوروکراتیک، آموزش‌های نامناسب، تغییرات و محدودیت‌های سیاسی و اجتماعی، عدم شناسایی و استفاده صحیح از منابع انسانی، عدم استفاده از منابع مالی و تخصص نادرست منابع (شایسته‌فر، ۱۳۹۳: ۳۵). سرمایه‌گذاری هدمند بر روی آموزش‌های مهارتی و فراهم نمودن زیرساخت‌های کارآفرینی به نوعی سرمایه‌گذاری بلند مدت بدون ریسکی قلمداد می‌شود که می‌تواند در آینده، فواید زیادی را برای فرد و سازمان و جامعه داشته باشد (باصری، ۱۴۰۲: ۳۱۰).

این قبا، از انواع تن پوش‌هایی است که بیشترین نقش سوزن‌دوزی را دارد.

تصویر ۲- چاوود ابریشمی. منبع: (ارسال شده از مریم پلنگی)

- چکمن یا چاکمن: قبایی پشمی که بر دو نوع است: اینچه چکمن (چکمن نازک) و یگین چکمن (چکمن ضخیم) (زمانی، ۱۳۹۶: ۹۸).

تصویر ۳- چاکمن ضخیم. منبع: (نگارندگان)

- چُئری یا چئری، سرپی: لباسی مانند بارانی، که دارای آستین بلند متصل به هم و بدون کاربرد، بدون یقه و دکمه است که آن را مانند چادر بر روی سر می‌اندازند.

تصویر ۴- نمونه چئری ریشه‌دار. منبع: (نگارندگان)

معرفی قباهای بانوان قزاق

تن پوش‌های رویی زنان قزاق به‌عنوان قباهای آن‌ها به اسامی زیر شناخته می‌شود:

- کت بلند یا ایشیک: کت آستین بلند جلو بازی است که روی پیراهن پوشیده می‌شود. قد آن از پیراهن کمی کوتاه‌تر و تا زیر زانو بوده‌است. مچ آستین‌ها، لبه‌های کت و رویه آن با نوارهای قیطان که نقش‌ها و رنگ‌های گوناگون دارد، نواردوزی شده‌است (گوهری‌راد، ۱۳۹۱: ۷۶).

تصویر ۵- ایشیک بانوان. منبع: (نگارندگان)

- جلیقه: این جلیقه پارچه‌ای جیر مشکی است. زنان، جلیقه‌هایی با نام‌های بیش‌بیت، ژرگه بار بیش‌بیت، قیسقه بیش‌بیت به تن می‌کنند.

- بشود: جلیقه‌ای معمولاً از مخمل قرمز که تا روی زانو است و درون آن آسترکشی و روی آن سوزندوزی شده‌است. یقه آن معمولاً ایستاده و چاک جلوی آن بدون دکمه است. بیش‌بیت را با یراق و پولک‌های بزرگ طلایی به‌نام ژازپا می‌آرایند (ایسگلدی، ۱۴۰۱: ۷). گاهی جلیقه را به نام‌های بیش‌بیت یا بیش‌بیت تلفظ می‌کنند.

تصویر ۶- بیش‌بیت سکه‌دوری. منبع: (نگارندگان)

تصویر ۹- فیسقه بیش‌بیت. منبع: (نگارندگان)

کارکردهای قبای بانوان ترکمن و قزاق

کارکرد اجتماعی: لباس می‌تواند جدا از نشانه‌ی فرهنگی، نشانه اجتماعی باشد که در اجتماع، انسان‌ها را از هم تفکیک می‌کند (زارعی، ۱۳۹۷: ۷۰). الگوهای مختلف پوشش، با تبیین جایگاه فردی و اجتماعی، بیانگر سنت‌ها، ارزش‌ها و نوع فرهنگ در جامعه هستند. به‌عنوان مثال، نوع قبای زنان ترکمن و قزاق در طرح، جنس و تزیینات، با موقعیت، شغل، مذهب افراد در ارتباط است.

کارکرد عملکردی: لباس علاوه بر کارکرد پوششی، نقش حفاظتی داشته و برای مصون نگه‌داشتن بدن در برابر عوامل طبیعی به‌کار می‌رود. کت‌های پوستین-دوزی شده زنان قزاق از این قاعده مستثنی نیست.

کارکرد معنایی: بانوان با تن‌پوش‌های مختلف، در نظام معنایی قرار می‌گیرند. سکه و گردنبند‌های فلزی متفاوت به‌عنوان یک کارکرد که ارزش اقتصادی دارد، با قرار گرفتن بر روی لباس، ارزش و جایگاه فردی و اجتماعی خاصی برای سوژه ایجاد می‌کند.

کارکرد زیبایی‌شناختی: استفاده از تزیینات زیبا و سوزن‌دوزی‌های چشم‌نواز بر روی قبا با کارکرد زیبایی‌شناختی، ابژه را به اثری تزیینی و امری زیبا تبدیل می‌کند. که در طول ادوار گذشته تا امروز، خصوصاً در بین اقوام ترکمن همواره یکی از مسایل مهم و مطرح بوده‌است.

تصویر ۷- بیش‌بیت سکه‌دوزی. منبع: (ارسال شده از مرجان سودمند)

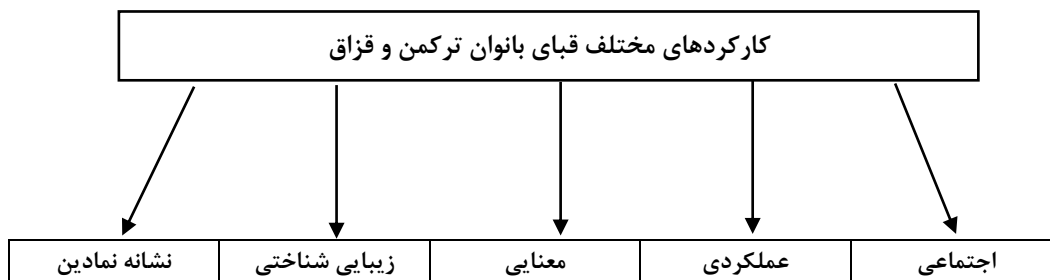
- ژرگه‌بار بیش‌بیت: هنگامی که بیش‌بیت را آستین‌دار تهیه می‌کنند به آن ژرگه‌بار بیش‌بیت یا ینگی بیش‌بیت می‌گویند و معمولاً زنان مسن‌تر از آن استفاده می‌کنند و سراسین‌ها هم نقش می‌خورد. رسم است که رنگ سفید آن را هنگامی که زنان از مکه می‌آیند می‌پوشند (شهری‌نژاد، ۱۳۹۶: ۳۸).

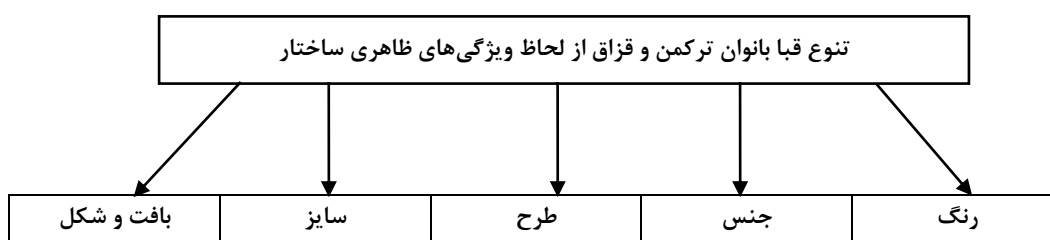
تصویر ۸- ژرگه‌بار بیش‌بیت سفید. منبع: (نگارندگان)

- فیسقه بیش‌بیت: که به قورشاقشا- کوده‌شک معروف است، حالتی شبیه جلیقه دارد و کوتاه‌تر از بیش‌بیت بوده و معمولاً بلندی آن تا پایین‌تر از خط کمر است.

جدول ۱- مدل تطبیقی- تحلیلی از کارکردهای مختلف قبا‌ی بانوان ترکمن و قزاق. منبع: (نگارندگان)

جدول ۲- مدل تحلیلی عوامل مؤثر در ویژگی‌های ظاهری قبا‌ی بانوان ترکمن و قزاق. منبع: (نگارندگان)

جدول ۳- توصیف و تفسیر نشانه‌ها در قبا و عناصر تزیینی بانوان ترکمن و قزاق. منبع: (نگارندگان)

اسم	تصویر	نشانه	اسم نشانه	کارکرد	تفسیر
ترکمن			سوزندوزی و سکه	اجتماعی فرهنگی زیبایی‌شناختی معنایی هایپرآیکون	فرم کلی قبا با برش ساده همراه است. بر روی آن انواع نقشمایه‌های مرتبط با فرهنگ بومی خود را نقش‌اندازی و سوزندوزی می‌کنند. رنگ اکثر قباها قرمز است. رنگی گرم و نشان حرکت و زندگی و جلوه‌ای از زیبایی است. تکرارپذیری نقشمایه‌ها در کنار هم، از شاخص‌ترین تزیینات سنتی قبا‌های ترکمن می‌باشد.
قزاق			منجوق‌دوزی	اجتماعی فرهنگی زیبایی‌شناختی عملکردی نشانه نمادین	اشیک با نوار دوزی و قیطان‌دوزی به شکل چهارگوش تزیین می‌شود. این طرح، نماد ارزش مونث است که از تأثیرپذیرترین پدیده‌ها در زندگی می‌باشد. چارچوب مربع و تقارن در نقش‌اندازی با تأکید بر نقش زن با نشانه کارکردی پوشش نشان از استحکام خانواده در بین قزاق‌ها است.

از انعطاف‌پذیری قابل قبولی نسبت قومیت قزاق برخوردار می‌باشد (پلنگی، ۱۳۹۱: ۵۱). برای مثال می‌توان گفت، قومیت ترکمن در ایده گرفتن از طرح و نقش و تزیینات بر روی عناصر کاربردی که امروزه به-عنوان کالای فرهنگی در ضرورت‌های خاص جامعه می‌توانند خود را معرفی نمایند، پیشگام‌تر از قومیت قزاق بوده‌است. نمونه‌ی بارز این پیشگام بودن را می‌توان در مزون‌های کتواک، پرنو و نقش‌سوزن مشاهده نمود.

تصویر ۱۰- نمونه کت برای سنین جوان برگرفته از اقوام ترکمن.
منبع: (ارسال شده از مزون کتواک - ۱۴۰۳/۴/۲۰)

تصویر ۱۱- نمونه کالای فرهنگی برگرفته از نقوش قباهای ترکمن. منبع: (ارسال شده از مزون پرنو- تولید ۱۴۰۲/۱۲/۱۴)

تصویر ۱۲- نمونه کالای فرهنگی برگرفته از نقوش قباهای ترکمن. منبع: (ارسال شده از مزون نقش‌سوزن - ۱۴۰۳/۳/۱۹)

کارکرد نشانه‌ای نمادین: تعدادی از نمادهای به‌کار رفته با گذر زمان، تبدیل به نشانه‌های نمادین می‌شوند و فرهنگ منطقه را بیان می‌کنند (هنسن و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۲۴). قباهای بانوان ترکمن و قزاق با این نوع کارکرد، در بین جامعه شناخته می‌شود.

تطبیق و تحلیل کارکرد اجتماعی، فرهنگی و دینی در قبا‌ی بانوان ترکمن و قزاق

پوشاک در مطالعات فرهنگی و مطالعات میان‌رشته‌ای همواره از روحیات انسانی، وضعیت اجتماعی، هنری، فرهنگی، زمانی و مکانی حکایت داشته‌است. بررسی‌های اقلیمی و بومی به‌عنوان یک ضرورت، وابسته به شرایط جغرافیایی، معرف آداب و رسوم و هنر زمانه، فرهنگ‌های قومی و ملی در همه‌ی اعصار است (باور، ۱۳۹۸: ۳۵). از این‌رو، تضاد، تفکر، فقر، ثروت، نوع تفکر مذهبی و عوامل اجتماعی به‌همراه نشانه‌ها، شکل، رنگ در پوشاک همگی بیانگر میزان استقلال یا وابستگی فکری، فرهنگی و عقیدتی و به-طورکل فرهنگ عمومی مردم جامعه است. به‌بیانی-دیگر، در بررسی پوشاک در جوامع، عواملی همچون آب و هوا و شرایط اقلیمی و اجتماعی، جنسیت، سن، ذوق و حس زیبایی، جهان‌بینی و اعتقادات مذهبی، اعتقادات و آداب و رسوم، شغل و موقعیت اجتماعی، فرهنگ‌های متفاوت، پیشرفت‌های صنعتی، شرایط تاریخی و تحولات فرهنگی، اسطوره و دین در شکل‌گیری و یا ماندگاری پوشاک دخیل هستند.

آن‌چه در تحلیل و تطبیق عناصر اجتماعی، فرهنگی و دینی برمی‌آید می‌توان چنین اذعان داشت که، ظهور و ورود فناوری‌های نوین به زندگی مردم در راستای این تغییرات موجب فراموشی برخی از باورها شد. در حال حاضر، بسیاری از آن‌ها اکنون فقط در یادها مانده‌اند (الطابی، ۱۳۹۸: ۴۹). بسیاری از این باورها اکنون کمرنگ شده و برخی نیز به‌علت تغییرات اجتماعی، مهاجرت به شهرها، ارتباط با مردم دیگر شهرها و مناطق، سست شدن روابط اجتماعی بین افراد و غیره کمرنگ یا به کلی از بین رفته‌اند. قومیت ترکمن نسبت به قومیت قزاق در این تحلیل با به‌کارگیری طرح و نقش به‌شیوه جدید، منصفانه‌تر برخورد کرده و

همچنین می‌توان حضور گسترده در مناسب‌های جمعی را یکی از موارد قابل تحلیل در این کارکرد بیان داشت (شادکام، ۱۳۸۷: ۵۹). عنصر مذهب که در گذشته در هر دو قومیت از تعصبات و محدودیت‌های گسترده‌ای برخوردار بوده، امروزه در بین قومیت ترکمن تسهیل‌گری شده‌است. به‌طوری‌که ازدواج از درون قبیله به بیرون قبیله منتقل شده‌است. سطح سواد و تغییر سبک زندگی از حالت عشیره‌ای و روستایی به شهری، بر حسب پیشرفت‌های صنعتی در بین ترکمن‌ها کاملاً مشهود و قابل لمس می‌باشد (باصری، ۱۳۹۸: ۸۹). اما در مقابل قزاق‌ها، هیچ‌یک از موارد فرهنگی و تأثیر فرهنگ از بیرون به درون، در سبک زندگی آن‌ها و نحوه به‌کارگیری عناصر متفاوت در اجزای پوشاک تأثیری نداشته و کمتر از ترکمن‌ها دچار تغییر در هژمونی فرهنگ و دین شده‌اند (مهدوی، ۱۳۹۸: ۹۱).

تحلیل داده‌ها

جامعه آماری در این پژوهش شامل کلیه بانوان جوان و بزرگسال (۲۵ تا ۵۰ سال) اقوام ترکمن و قزاق در سال ۱۴۰۲ است.

برای تعیین حجم نمونه لازم نیز از فرمول برآورد حجم نمونه کوکران استفاده گردید. بدین ترتیب، به‌علت نامحدود بودن جامعه آماری تعداد حجم نمونه در این تحقیق به میزان ۳۸۴ نفر برآورد گردید. در تحقیق حاضر نیز به‌دلیل مقایسه نتایج دو گروه قومیتی، از هر قوم ۱۹۲ نفر انتخاب گردید. روش اجرا به این صورت می‌باشد که از تعداد ۳۸۴ نفر افراد نمونه، ۱۹۲ نفر از قوم ترکمن و ۱۹۲ نفر از قوم قزاق انتخاب می‌گردیدند. سپس پرسشنامه‌ها بین کلیه ۳۸۴ نفر توزیع گردیده و پس از جمع‌آوری؛ نتایج اقوام ترکمن با اقوام قزاق مقایسه گردید. پس از جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های لازم با ابزارهای مختلف، خصوصاً از طریق پرسشنامه، همه آن‌ها کدگذاری شده و کلیه اطلاعات با روش‌های توصیفی و استنباطی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند.

در تجزیه و تحلیل داده‌ها، از روش‌های آمار توصیفی (حداقل، حداکثر، میانگین و انحراف معیار) و همچنین

آمار استنباطی (آزمون t استیودنت) و (آزمون t برای گروه‌های مستقل) و (آزمون آنوا) استفاده شده و این آزمون‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS 25 انجام شدند.

تحلیل داده‌ها بر اساس پژوهشی کمی - آماری

بررسی جمعیت‌شناسی

در این پژوهش به‌بیان داده‌های توصیفی از مشخصات جامعه آماری پرداخته می‌شود که با توجه به متغیر سن و تحصیلات پاسخ‌دهندگان به‌دست آمده‌است.

شاخص سن پاسخ‌دهندگان

در این پژوهش تعداد افرادی که به سؤالات پاسخ داده‌اند، ۳۸۴ نفر می‌باشد. سن افراد در جدول زیر دسته‌بندی شده‌است.

جدول ۴- فراوانی سن افراد. منبع: (نگارندگان)

سن	فراوانی	درصد فراوانی
۲۵ تا ۳۰ سال	۷۲	۱۸,۸
۳۱ تا ۳۵ سال	۱۰۱	۲۶,۳
۳۶ تا ۴۰ سال	۱۱۶	۳۰,۲
۴۱ تا ۴۵ سال	۵۲	۱۳,۵
۴۶ تا ۵۰ سال	۴۳	۱۱,۲
مجموع	۳۸۴	۱۰۰,۰

طبق جدول (۴) مشاهده گردید که، ۷۲ نفر در سنین ۲۵ تا ۳۰ سال، ۱۰۱ نفر در سنین ۳۱ تا ۳۵ سال، ۱۱۶ نفر در سنین ۳۶ تا ۴۰ سال، ۵۲ نفر در سنین ۴۱ تا ۴۵ سال و ۴۳ نفر در سنین ۴۶ تا ۵۰ سال می‌باشد.

شاخص تحصیلات

از ۳۸۴ نفری که به سؤالات پاسخ دادند، تحصیلات افراد در ۴ گروه تحصیلی دسته‌بندی شده‌اند که در جدول (۵) نشان داده شده‌است.

در جدول (۵) مطرح گردید که، ۱۸ نفر دیپلم، ۲۸۸ نفر کاردانی، ۲۶ نفر کارشناسی و ۴۹ نفر دارای تحصیلات فوق لیسانس و ۳ نفر دارای تحصیلات مقطع دکترا باشند.

جدول ۵- فراوانی وضعیت تحصیلات افراد. منبع: (نگارندگان)

تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی
دیپلم	۱۸	۴,۷
کاردانی	۲۸۸	۷۵,۰
کارشناسی	۲۶	۶,۸
فوق لیسانس و بالاتر	۴۹	۱۲,۸
دکتر	۳	۰,۸
مجموع	۳۸۴	۱۰۰,۰

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

اطلاعات متغیرها محاسبه و بررسی شده است. داده‌های آماری قبل از تحلیل باید توصیف شوند. همچنین توصیف آماری داده‌ها، در جهت تشخیص الگوی حاکم بر آن‌ها و پایه‌ای برای تبیین روابط بین متغیرهایی است که در تحقیق به کار می‌رود. آگاهی از خصوصیات و ویژگی‌های واحدهای مورد تحقیق، گام پیشرو در بررسی و تحلیل یافته‌ها و داده‌ها است. نقش مؤثر در نتیجه‌گیری مباحث را می‌توان با معیارهای مرکزی و توزیع فراوانی همچنین پراکنش متغیرها یاد کرد. بر این اساس، پیش از این که به آزمون فرضیه‌های تحقیق به عنوان یکی از داده‌های آماری پرداخته شود، متغیرهای پژوهش به صورت خلاصه مطالعه می‌گردد. این متغیرها را می‌توان به دو دسته مستقل و وابسته تقسیم کرد. میانگین و انحراف معیارها در زیر به نمایش گذاشته شد:

از بین شاخصه‌های این تحقیق که مرکزی هستند، میانگین مهم‌ترین آن‌ها حساب شده که نشان‌گر مرکز ثقل توزیع و نقطه تعادل می‌باشد. میانگین شاخصی برای نشان دادن اهمیت مرکزیت داده‌های آماری این تحقیق است. کمینه و بیشینه پراکندگی‌ها و همچنین مقدار انحراف معیار نشان داده شد. می‌توان گفت داده‌ها حول میانگین متغیر متمرکزترند و انحراف معیار کمتر است. افزایش میزان اعتماد به مقدار

میانگین برگرفته از پراکندگی کمتر است و برعکس. در واقع بزرگی انحراف معیار نشانگر این است که داده‌ها حول میانگین نیستند و دور از مرکز و میانگین پراکنده‌اند.

همان‌گونه که در جدول (۶) مشاهده می‌شود میانگین هر سه ویژگی تحولات فرهنگی، تغییرات قبای سنتی و نقشمایه‌های سنتی در قومیت ترکمن بالاتر از قزاق‌ها بوده است و می‌توان بیان داشت تحولات فرهنگی، تغییرات قبای سنتی و نقشمایه‌های سنتی در قومیت ترکمن تغییرات بیشتری داشته است.

آمار استنباطی

برای بررسی آمارهای پژوهش ابتدای مفروضه‌های آمار پارامتریک از جمله آزمون لون به منظور همگنی واریانس‌ها و آزمون کولموگروف اسمیرنف به منظور تعیین نرمال بودن توزیع نمونه بررسی گردید و مجوز استفاده از آمار پارامتریک با مفروضه‌ها به دست آمد. در ادامه تحلیل سؤالات آمده است. قبل از مشخص شدن نوع نتیجه، نرمال بودن متغیرها یک ضرورت است. از همین رو از آزمون کولموگروف-اسمیرنف استفاده شده است. اگر $(P\text{-value} > 0/05)$ باشد، حالت آن نشانگر نرمال بودن است که باید از آمار پارامتریک استفاده گردد. اگر $(P\text{-value} < 0/05)$ سطح احتمال باشد حالت آن شاخص غیر نرمال بوده که باید از آمار ناپارامتریک استفاده کرد.

به منظور بررسی فرضیه‌های تحقیق از نظر معناداری آماری، نخست توزیع نمرات به لحاظ نرمال بودن مورد آزمون قرار گرفت. جدول بالا خلاصه نتایج آزمون اسمیرنف-کولموگروف را نمایان می‌سازد. چنان‌که مشاهده می‌شود طبق آزمون مربوطه، تمام مؤلفه‌های هر سه پرسشنامه، نرمال می‌باشند. بنابراین در محاسبات معنادار بودن آزمون فرضیه‌ها باید از آمار پارامتریک (تی استیودنت) باید استفاده کرد.

جدول ۶- آمارهای توصیفی متغیرهای تحقیق. منبع: (نگارندگان)

متغیر	گروه	تعداد نفرات	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف استاندارد
تحولات فرهنگی	ترکمن	۱۹۲	۱	۵	۴,۲۵	۱,۳۲
	قزاق	۱۹۲	۱	۵	۳,۰۸	۱,۰۵
تغییرات قبای سنتی	ترکمن	۱۹۲	۱	۵	۴,۱۸	۱,۳۶
	قزاق	۱۹۲	۱	۵	۳,۱۵	۱,۹۴
نقشمایه‌های سنتی	ترکمن	۱۹۲	۱	۵	۴,۰۶	۱,۵۷
	قزاق	۱۹۲	۱	۵	۳,۳۴	۰,۹۷

جدول ۷- آزمون فرض نرمال بودن متغیرها. منبع: (نگارندگان)

مؤلفه	آماره Z آزمون K-S	سطح احتمال	وضعیت
تحولات فرهنگی	۰/۷۱۴	۰/۶۸۸	نرمال
تغییرات قبای سنتی	۰/۹۶۵	۰/۳۰۹	نرمال
نقشمایه‌های سنتی	۰/۸۹۱	۰/۴۰۵	نرمال

توسط متغیر مستقل تبیین گردد. بنابراین با توجه به اطلاعات مندرج در جدول متغیر تحولات فرهنگی می‌تواند ۳۴ درصد از تغییرات متغیر قبای سنتی بانوان قزاق را تبیین کند.

تحلیل مدل رگرسیونی در جدول (۱۰) نشان داده شده‌است. با توجه به جدول، مشاهده می‌شود که آمار $(F=۸۹,۳۴۶)$ و $(F=۱۰۷,۶۹۸)$ به‌دست آمده است و لذا در سطح معناداری $(۰/۰۵)$ فرضیه صفر رد می‌شود. به‌بیان دیگر نتایج نشان می‌دهد که مدل رگرسیونی ارائه شده، مدل مناسبی جهت نشان دادن که تأثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته است

برای بررسی میزان تأثیر متغیر مستقل بر وابسته، از تحلیل رگرسیون دو متغیره استفاده شد. در جدول (۱۱) ضرایب تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته نشان داده شده‌است. میزان پیش‌بینی‌کنندگی تحولات فرهنگی در خصوص قبای سنتی بانوان ترکمن برابر ۰,۵۵۰ است، با توجه به مقدار سطح معناداری که از سطح خطای $(\alpha=۰/۰۵)$ کمتر می‌باشد، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت فرضیه اول مورد تأیید قرار می‌گیرد و می‌توان گفت قبای سنتی بانوان ترکمن، صورتی آیینی و تزیینی تحت تأثیر تحولات فرهنگی است. میزان پیش‌بینی‌کنندگی تحولات فرهنگی در خصوص

فرضیه اول: قبای سنتی بانوان ترکمن و قزاق، صورتی آیینی و تزیینی تحت تأثیر تحولات فرهنگی است.

آزمون فرضیه اول تحقیق به‌صورت زیر می‌باشد:
 H_0 = قبای سنتی بانوان ترکمن و قزاق، صورتی آیینی و تزیینی تحت تأثیر تحولات فرهنگی نمی‌باشد.

H_1 = قبای سنتی بانوان ترکمن و قزاق، صورتی آیینی و تزیینی تحت تأثیر تحولات فرهنگی است.
 با توجه به جدول (۸) مشاهده می‌شود ضریب همبستگی تحولات فرهنگی با قبای سنتی بانوان ترکمن برابر با $(۰,۵۵۰)$ گردید. همچنین مقدار ضریب تبیین نشان می‌دهد که چند درصد از تغییرات متغیر وابسته یعنی قبای سنتی بانوان ترکمن می‌تواند توسط متغیر مستقل تبیین گردد. بنابراین با توجه به اطلاعات مندرج در جدول متغیر تحولات فرهنگی می‌تواند ۳۰ درصد از تغییرات متغیر قبای سنتی بانوان ترکمن را تبیین کند.

با توجه به جدول (۹) مشاهده می‌شود ضریب همبستگی تحولات فرهنگی با قبای سنتی بانوان قزاق برابر با $(۰,۵۸)$ گردید. هم‌چنین مقدار ضریب تبیین نشان می‌دهد که چند درصد از تغییرات متغیر وابسته یعنی قبای سنتی بانوان قزاق می‌تواند

جدول ۸- خلاصه ضرایب مدل رگرسیون فرضیه اول برای قومیت ترکمن. منبع: (نگارندگان)

قبای سنتی بانوان ترکمن			متغیر وابسته
ضریب تعیین تعدیل یافته Ra	ضریب تعیین R^2	ضریب همبستگی R	متغیر مستقل
۰,۲۹۹	۰,۳۰۳	۰,۵۵۰	تحولات فرهنگی

جدول ۹- خلاصه ضرایب مدل رگرسیون فرضیه اول برای قومیت قزاق. منبع: (نگارندگان)

قبای سنتی بانوان قزاق			متغیر وابسته
ضریب تعیین تعدیل یافته Ra	ضریب تعیین R^2	ضریب همبستگی R	متغیر مستقل
۰,۳۴۰	۰,۳۴۳	۰,۵۸۶	تحولات فرهنگی

جدول ۱۰- تحلیل جدول ANOVA فرضیه اول. منبع: (نگارندگان)

شاخص	مجموع تغییرات	میانگین مجزورات	F	سطح معناداری
رگرسیون	۱۳۶۵۱,۷۳۵	۱۳۶۵۱,۷۳۵	۸۹,۳۴۸	۰,۰۰۰
باقیمانده	۳۱۱۴۷۶,۱۸۸	۱۵۲,۷۹۷		
کل	۴۷۱۲۷,۹۲۳			
شاخص	مجموع تغییرات	میانگین مجزورات	F	سطح معناداری
رگرسیون	۱۵۴۹۲,۷۸۰	۱۵۴۹۲,۷۸	۱۰۷,۶۹۴	۰,۰۰۰
باقیمانده	۲۹۶۳۵,۱۴۳	۱۴۳,۸۶۰		
کل	۴۵۱۲۸,۹۲۳			

جدول ۱۱- تحلیل جدول ضرایب فرضیه اول. منبع: (نگارندگان)

شاخص‌ها	ضرائب غير استاندارد		ضرائب استاندارد	آماره t	سطح احتمال
	مقدار B	خطای ضرائب غير استاندارد	مقدار بتا β		
قبای سنتی بانوان ترکمن					
مقدار ثابت (constant)	۵۳,۳۹۳	۴,۰۶۸		۱۳,۲۲۵	۰,۰۰۰
تحولات فرهنگی	۱,۰۲۸	۰,۱۰۶	۰,۵۵۰	۹,۴۷۲	۰,۰۰۰
قبای سنتی بانوان قزاق					
مقدار ثابت (constant)	۴۶,۶۰۲	۴,۳۵۷		۱۰,۶۹۷	۰,۰۰۰
تحولات فرهنگی	۱,۱۸۴	۱۱۴	۰,۵۸۶	۱۰,۳۷۸	۰,۰۰۰

قبای سنتی بانوان قزاق برابر (۰,۵۸۶) است، با توجه به مقدار سطح معناداری که از سطح خطای (۰/۰۵) $\alpha=$ کمتر می‌باشد، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت فرضیه اول مورد تأیید قرار می‌گیرد و می‌توان گفت قبای سنتی بانوان قزاق، صورتی آیینی و تزئینی تحت تأثیر تحولات فرهنگی است. فرضیه دوم: با توجه به مبادلات مختلفی که در بین اقوام ترکمن و قزاق به خصوص در زمینه فرهنگی صورت گرفته، احتمال می‌رود بین این دو قوم در زمینه تحولات فرهنگی، تغییرات قبای سنتی و نقشمایه‌های نمادین تفاوت معناداری وجود دارد. دو گروه اقوام ترکمن و قزاق از لحاظ تحولات فرهنگی، تغییرات قبای سنتی و نقشمایه‌های سنتی، در ابتدا توسط آزمون تی مستقل مقایسه شده و در ادامه از تحلیل واریانس (آنوا) جهت مقایسه دو گروه استفاده می‌گردد. از آنجا که همگنی واریانس گروه‌ها از پیشفرض‌های اصلی تحلیل واریانس چند متغیری است، قبل از ارایه نتایج تحلیل واریانس از آزمون لوین برای بررسی فرض برابری واریانس گروه‌ها استفاده گردید که نتایج آن در جدول (۱۲) ارایه شده است.

جدول ۱۲- آزمون لوین به منظور بررسی همگنی واریانس‌ها. منبع: (نگارندگان)

متغیر	F	سطح معناداری
تحولات فرهنگی	۳/۰۹۳	۰/۰۸۵
تغییرات قبای سنتی	۰/۰۰۷	۰/۹۳۵
نقشمایه‌های سنتی	۰/۹۳۵	۰/۰۸۵

نتیجه معنی‌دار نیست، زیرا از طریق آزمون لوین همگنی واریانس‌ها به نمایش گذاشته شد و نشان داد که همگنی واریانس‌ها برقرار است.

همان‌گونه که نتایج جدول (۱۳) نشان می‌دهد با توجه به سطح معناداری محاسبه شده برای هر سه متغیر تحولات فرهنگی، تغییرات قبای سنتی و نقشمایه‌های سنتی که کمتر از (۰,۰۵) می‌باشد می‌توان بیان داشت: بین دو گروه اقوام ترکمن و قزاق از لحاظ تحولات فرهنگی، تغییرات قبای سنتی و نقشمایه‌های سنتی تفاوت معناداری وجود دارد. براساس آمار توصیفی میانگین نمرات قوم ترکمن در هر سه متغیر تحولات فرهنگی، تغییرات قبای سنتی و نقشمایه‌های سنتی بالاتر از میانگین نمرات قوم قزاق بود و اختلاف میانگین در هر سه متغیر معنادار می‌باشد. بنابراین فرضیه دوم تحقیق تأیید می‌گردد.

نتایج آزمون آنوا برای فرضیه دوم

جهت انجام آزمون آنوا آزمون لوین برای بررسی همگنی واریانس‌ها اجرا شد که نتایج معنی‌دار نبود و نشان داد که همگنی واریانس‌ها نیز در جدول زیر برقرار است.

بنابراین بعد از برقراری مفروضه‌ها از تحلیل آنوا جهت بررسی فرضیه اصلی استفاده گردید. همان‌گونه که در جدول بالا ملاحظه می‌شود، با توجه به سطح معناداری که کمتر از ۵ درصد بوده بنابراین تفاوت در دو گروه معنادار است.

جدول ۱۳- نتایج آزمون T مستقل برای فرضیه دوم تحقیق. منبع: (نگارندگان)

متغیر	گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	اختلاف میانگین	درجه آزادی	مقدار تی	سطح معناداری
تحولات فرهنگی	ترکمن	۱۹۲	۴,۲۵	۱,۳۲	۳۱,۲۴	۳۸۲	۶,۷۵۹	۰,۰۰۱
	قزاق	۱۹۲	۳,۰۸	۱,۰۵				
تغییرات قبای سنتی	ترکمن	۱۹۲	۴,۱۸	۱,۳۶	۴۱,۸۴	۳۸۲	۴,۱۹۵	۰,۰۰۱
	قزاق	۱۹۲	۳,۱۵	۱,۹۴				
نقشمایه‌های سنتی	ترکمن	۱۹۲	۴,۰۶	۱,۵۷	۷۷,۶۴۰	۳۸۲	۶,۱۷۸	۰,۰۰۱
	قزاق	۱۹۲	۳,۳۴	۰,۹۷				

جدول ۱۴- آزمون لوین به منظور بررسی همگنی. منبع: (نگارندگان)

متغیر	F	Df1	Df2	سطح معناداری
تحولات فرهنگی	۳,۰۹۳	۱	۳۸۲	۰,۰۸۵
تغییرات قباى سنتى	۰,۰۰۷	۱	۳۸۲	۰,۹۳۵
نقشمایه‌های سنتی	۳,۰۹۰	۱	۳۸۲	۰,۰۸۵

جدول ۱۵: خلاصه نتایج آنالیز واریانس (آنوا) برای فرضیه دوم. منبع: (نگارندگان)

متغیر	منبع تغییرات	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	معناداری
تحولات فرهنگی	گروه	۱۲۱۹۹,۲۲۰	۱	۱۲۱۹۹,۲۲۰	۴۵,۶۸۸	۰,۰۰۰
تغییرات قباى سنتى	گروه	۲۱۸۸۲,۳۲۰	۱	۲۱۸۸۲,۳۲۰	۱۷,۶۰۰	۰,۰۰۰
نقشمایه‌های سنتی	گروه	۷۵۳۴۹,۶۲۰	۱	۷۵۳۴۹,۶۲۰	۳۸,۱۶۴	۰,۰۰۰

نتایج این تحلیل حاکی از آن است که بین دو گروه اقوام ترکمن و قزاق از لحاظ تحولات فرهنگی $p=0/00$ ، تغییرات قباى سنتی $F(1, 382)=45,688$ ، $p=0/00$ و نقشمایه‌های سنتی $F(1, 382)=17,600$ ، $p=0/00$ ، تفاوت معناداری وجود دارد. بنابراین فرضیه دوم تحقیق تایید می‌گردد.

تحلیل رویکرد توسعه صنایع خلاق

با نگاه به تحلیل رویکرد کاربردی این پژوهش در ضرورت‌های خاص، می‌توان از منظر جهش، توسعه و تولید ملی ادعان داشت که، حوزه مد و پوشاک، به‌منزله یکی از ارکان مهم فرهنگی، که البته چرخه اقتصادی و سودآوری کلانی را دارد، اهمیت و ضرورتی در نقل و انتقال ایده‌های نوآورانه و خلاق در جهت رشد فرهنگی ملت بر پایه اهمیت به میراث فرهنگی دارد. با فراگیری رشته‌های دانشگاهی، وجود طراحان و برگزاری جشنواره‌ها، نشست‌ها و حضور اقوام بومی و محلی در ایران، مشکلات حوزه پوشاک نام برده می‌شود:

- **مشکل تولید:** ریسک‌پذیری پایین، نبود دغدغه فرهنگی، عدم استفاده از ظرفیت‌های بومی، غفلت از

ظرفیت‌های داخلی و بی‌توجهی به نیازهای واقعی جامعه، مغفول ماندن ظرفیت نساجی، تولید و ارائه لباس‌هایی فاقد پیشینه، مشکل تبلیغات و توزیع، نبود برنامه‌های منسجم و پخش از رسانه ملی در جریان‌سازی، فقدان نظام الگوی تبلیغاتی مد اسلامی- ایرانی، دور ماندن از ظرفیت شبکه‌های مجازی و البته عدم کنترل صحیح.

- **مشکل آموزش و پژوهش:** جدایی از واقعیت‌های اجتماعی روز صنعت و بازار، ضعف محتوایی و فقدان مطالعات بومی روش‌مند راهبردی در حوزه مد و لباس اسلامی- ایرانی.

- **مشکل طراحی:** کپی‌کاری و تقلید از الگوهای وارداتی عامه‌پسند، ضعف صنعت طراحی و تولید لباس ملی و داخلی با ایده گرفتن از طرح‌ها و سلیقه‌های بومی و محلی، تکرار یکنواختی خسته‌کننده، عدم به‌روزرسانی و استفاده‌ی پویا و ماندگار از لباس‌های بومی، عدم به‌کارگیری از نوآوری در طراحی پوشاک مبتنی بر داشته‌های فرهنگ محلی و بومی، عدم نوآوری در طرح‌های پوشاک در رده‌های سنتی متفاوت، عدم گستردگی در رنگ و کاربرد صحیح نقوش و طرح‌های

کاربردی (شهری نژاد، ۱۳۹۶: ۹۱).

- مشکل عدم پیوستگی و یکپارچگی چرخه مد:
انفکاک جدی با طراحی و تولید بومی، نبود برندسازی داخلی، نبود ظرفیت‌های مالی و قوانین و زیرساخت‌ها و ظرفیت نیروی انسانی، نبود افراد متخصص در برنامه‌ریزی و هدایت چرخه مد.

- مشکل سیاست‌های دولتی: وابسته‌سازی مد به دولت و سیاست‌های دولتی و در نظر نگرفتن ظرفیت‌های بخش خصوصی، برخوردهای سلیقه‌ای دولتی (در کشور و دیگر شهرها)، عدم حضور کارشناسان متخصص در تصمیم‌گیری‌ها در سطح کشوری و استان‌ها، تغییر مداوم و عدم ثبات سیاست‌ها با تغییر جابجایی دولت‌ها، وجود سیاست‌های محدودیت‌آفرین، خلا سیاست‌های‌ها و تسهیلات تشویقی و حمایتی، فقدان عدم هماهنگی دولتی در پیشبرد مد اسلامی- ایرانی، نبود عزم جدی و کنترل واردات قاچاق، فقدان حمایت هماهنگ از سرمایه‌گذاران لباس، فهم نادرست و غیر راهبردی از صنایع خلاق فرهنگی، فقدان رویکرد استراتژیک مبنی بر پیوند اقتصاد و فرهنگ (همدانی نژاد، ۱۴۰۰: ۱۰۲).

راهبردهای تولید محصولات کالای فرهنگی در سبد خانوار بر اساس داشته‌های فرهنگی بومی و هنری قوم ترکمن و قزاق

راهبردهای (SO): ایجاد طرح‌های اشتغال‌زایی در این حوزه با استفاده از نیروی عظیم انسانی در بخش‌های مختلف. به‌طور مثال به‌کارگیری زنان بی‌سرپرست، بدسرپرست و فارغ‌التحصیلان دانشگاهی مشابه نمونه‌های موفق انجام شده در سایر کشورها، ایجاد اتاق فکر در برگیرنده مسئولان و صاحبان کسب و کار تولیدی کالاهای دستی به‌صورت جلسات پی در پی و ماهانه، بحث و تبادل نظر از فعالیت‌های انجام شده و در حال انجام، استفاده از آثار رودوزی و نساجی سنتی و آثار تولیدی مرتبط با آن‌ها در هدایای میان سازمان‌های مختلف و حتی هدایای بین‌المللی به منظور فرهنگ‌سازی هنر صنعت ایران، استفاده از جنبه نمایشی محصولات نساجی سنتی بر روی پوشاک در سطح جامعه و تبلیغ غیرمستقیم و به‌عبارتی مدسازی آن با استفاده از پوشش گروه خاص (میرواحیدی، ۱۳۹۹: ۱۲۸)، تولید به‌صورت

ترکیبی از گروه‌های مختلف صنایع‌دستی و در عین حال، ترکیب طرح‌های نوین با حفظ اصالت‌ها، ترکیب دوخت‌های مختلف جهت ابداع دوختی جدید در طرح محصولات کاربردی، سرمایه‌گذاری در حوزه گردشگری و ایجاد بازارچه‌های مناسب در مکان‌های پربازدید گردشگران، برنامه‌ریزی مسیر تورهای گردشگری جهت بازدید از کارگاه‌های صنایع‌دستی به‌عنوان سمبل فرهنگ و هنر ایرانی (فروتن، ۱۳۹۲: ۶۵)، استفاده از هنرمندان نیمه‌فعال صنایع‌دستی در دوران افزایش تقاضا مانند مناسبت‌های ملی و مذهبی، تولید محصولات مختلف در ابعاد متوسط و کوچک به دلیل تقاضای بالای مشتریان (شیرازی، ۱۳۹۷: ۵۷)، استفاده از بازاریابی توصیه‌گر و مجازی و سامانه دریافت زنجیره تامین صنایع‌دستی در استان.

راهبردهای (WO): احداث مکان فروش مستقیم در دهکده‌های صنایع‌دستی یا شهرک‌های فروش در استان بدون وجود واسطه‌های غیرضروری (شایسته‌فر، ۱۳۹۳: ۳۷)، سرمایه‌گذاری در بسته‌بندی کالاهایی با دید کاربردی و قابلیت استفاده از آن به‌عنوان محصول مجزا، استفاده از بسته‌بندی به‌عنوان ابزاری ساده برای برند سازی و ایجاد تصویر ذهنی خوب در ذهن مشتریان.

راهبردهای (ST): حمایت از طرح‌های آموزشی به‌علاقه‌مندان و هنرجوها در قالب رویکرد استاد شاگردی و کاربردی، پخش برنامه مستند در زمینه ارزش‌های هنری و فرهنگی کالاهای در جهت آشنایی مردم با این محصولات به‌صورت مستقیم، استفاده از رویکردهای جایگزین در مواجهه با موارد غیرمترقبه؛ به‌طور مثال کاربرد اجاره به جای فروش در هنگام رویارویی با کاهش تقاضا، تولید انبوه محصولات با حفظ ویژگی کاردستی و جنبه‌ی هنری به‌منظور رقابت با مصنوعات ماشینی و به‌اصطلاح قرق بازار، تنوع‌بخشی به محصولات دست‌بافت برحسب نیاز جامعه امروز از نظر قیمت و شرایط محصول و در حد امکان همسان‌سازی و یا تلفیق آن‌ها با طرح‌های مدرن بازار جهت ورود به بازارهای جدید (ورجواند، ۱۳۹۷: ۸۷)، استفاده از کارشناسان آگاه در انتخاب افراد برای دعوت به نمایشگاه‌ها و داوری کارهای تولیدکنندگان در نمایشگاه، ایجاد سایت اطلاعاتی جامع

و منسجم، به صورت شبکه‌ای با سایر پایگاه‌ها.

راهبردهای (wt): اعطای تسهیلات مناسب با مبلغ کافی و بهره کم و زمان سررسید طولانی (با توجه به ماهیت تولید دستی)، جهت تأمین سرمایه مورد نیاز برای تجهیز کارگاه یا استخدام نیروی انسانی، حمایت قانونی به صورت مشوق‌های صادراتی جهت حضور در عرصه بین‌المللی با اطلاع‌رسانی مناسب این سیاست‌گذاری‌ها به هنرمندان و صنعتگران، فرهنگ‌سازی و به طور خاص گسترش استفاده از این محصولات در قالب برنامه‌های رسانه‌ای (همان: ۹۳)، تدوین قوانین خاص منع واردات بی‌رویه محصولات کشورهای خارجی با کیفیت پایین و قیمت ارزان، با پشتوانه اجرایی قوی (میرواحدی، ۱۳۹۹: ۱۳۰)، ارائه تسهیلات برای تجهیز ماشین‌آلات و دستگاه‌های تولید نخ به تأمین‌کنندگان در جهت ارتقای کیفیت تولیدی خود و کاهش وابستگی به مواد اولیه خارجی.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با تمرکز بر پوشاک اقوام ترکمن و قزاق در تولید کالاهای فرهنگی و اشتغالزایی پایدار در امر اقتصاد داخلی صورت گرفته‌است. آنچه در تحقیقات پیشین در مورد پوشاک اقوام بحث شده‌است، همگی بر اصول زیبایی‌شناسی اجزای پوشاک بر طرح، رنگ، بافت و نقشمایه‌های به‌کاررفته در پوشاک آنان بوده و کمتر به تغییر مسائل فرهنگی و اقتصادی که ریشه در سبک زندگی در گذار از روستا نشینی به شهرنشینی آن‌ها دارد، پرداخته‌اند. با این حال، در این پژوهش سعی شده‌است نگاهی متفاوت به پوشاک و سبک زندگی اقوام ترکمن و قزاق داشته باشیم. در جواب‌دهی و تحلیل فرضیه‌های مورد بحث در این پژوهش می‌توان چنین یاد کرد:

فرضیه اصلی: به نظر می‌رسد نقشمایه‌های نمادین در قبا‌ی بانوان ترکمن و قزاق، متناسب با فرهنگ بومی خود دارای رویکرد نشانه‌شناختی بر حسب تغییرات قومی و هویت‌گرایی است.

توجه به پوشاک، توجه به ابعاد اجتماعی و فرهنگی هر ملتی است که دارای چالش‌های هویتی فرهنگ می‌باشد. بنابراین برای در امان ماندن از این چالش‌ها،

انتظار می‌رود سطح فرهنگی و اجتماعی و شاخصه‌های آن‌ها بالا رود؛ تا بتواند بر جامعه تأثیر مثبتی بگذارد. در مطالعه قبا‌های بانوان ترکمن و قزاق که در نگاه اولیه می‌توان فرهنگ بومی و رویکردهای نشانه‌شناختی آن‌ها را مشاهده کرد، تغییرات ملموس در بین قومیت ترکمن بیشتر است، که نشانگر تغییرات قومی و هویت‌گرایی است. زیرا زنان ترکمن در محیط‌های فرهنگی، اجتماعی، علمی، اقتصادی و سیاسی بیشتر از بانوان قزاق حضور دارند. آن‌ها در تعامل اقتصادی فرهنگ و هنرشان با دیگر کشورها از جمله ترکیه و آلمان به تغییر در رویه پوشش خود رسیده‌اند. یعنی می‌توان گفت نوعی جهانی‌شدن فرهنگ بومی صورت گرفته‌است. ارزش‌های قومی و فرهنگی از طریق ارتباط گسترده با جامعه در بسیاری موارد قابل درک است.

در فرضیات فرعی: الف) قبا‌ی سنتی بانوان ترکمن و قزاق، صورتی آیینی و تزیینی تحت تأثیر تحولات فرهنگی است. ب) با توجه به مبادلات مختلفی که ما بین اقوام ترکمن و قزاق به خصوص در زمینه فرهنگی صورت گرفته، احتمال می‌رود این اقوام در زمینه نقشمایه‌های نمادین در پوشاک اقوام از یکدیگر تأثیر پذیرفته‌اند. در این مورد می‌توان بیان نمود که جهک‌بافی و باوبافی که نوعی نوآرپایی بومی است، در بین دو قوم از یکدیگر تأثیر گرفته که در تقابل باهم به عنوان بخشی از تزیین در قبا‌ها به کاررفته است.

در تحلیل داده‌ها باید گفت که تنوع تن‌پوش‌ها در بین دو قومیت مورد مطالعه، از گستردگی در فرم، شکل و ساختار آنان است. که همین امر، تنوع در تولیدات را می‌تواند به همراه داشته باشد. براساس شرایط جغرافیایی و اقلیمی می‌توان نوع لباس‌ها و سوزندوزی‌ها را طبقه‌بندی نمود، که هر یک با فرهنگ بومی آن‌ها در ارتباط است. دو قومیت در حال حاضر، به علت وجود فرهنگ واحد برای تعامل با دیگر مردم جامعه از حالت خاص‌گرایی به عام‌گرایی در پوشاک رسیده‌اند. این بخش در بین ترکمن‌ها نسبت به قزاق‌ها بیشتر است. شرایط شهرنشینی، مراده و داد و ستد، برقراری ارتباط با دیگر اقوام از نمونه‌های مهم

این تغییرپذیری در بین ترکمن‌ها می‌باشد. آنچه در بخش تحلیل داده‌های آماری نشان داده شد، تأکید بر این می‌باشد که پوشاک بانوان ترکمن و تزئینات نقشمایه‌های آن‌ها، همگی به دلیل گستردگی در طرح و نقش، کاربرد فراوانی در صنایع خلاق فرهنگی دارد. بر همین اساس، در شهرهای گنبد، بندر ترکمن و آق‌قلا، شاهد تأسیس خانه‌های خلاق هستیم که در بخش طراحی، ایده‌سازی، تولید آثار مرتبط با کالاهای فرهنگی نسبت به قومیت قزاق ثابت قدم بوده‌اند.

نگاه ویژه به تولیدات جدید به‌عنوان صنایع خلاق فرهنگی در راستای تولید بر پایه اقتصاد هنر و درآمد پایدار با تمرکز بر تولید کالاهای فرهنگی، همراستا با شعار سال از سوی مسئولین تأکید شده و می‌توان چنین بیان کرد: که با به‌روزرسانی و در نظر گرفتن نیاز مشتری و بازار، جایگاه منافع کارکردی محصول مهم می‌شود. در پایان از هنرمندان و کارآفرینان پوشاک ترکمن و قزاق و تمام افرادی که در انجام این مقاله، پژوهندگان را یاری کردند، کمال تشکر و قدردانی می‌شود.

تضاد منافع

دکتر ابوالقاسم دادور، نویسنده مسئول در این مقاله، سردبیر فعلی نشریه هنرهای کاربردی سمنان است، اما هیچ دخالتی در فرآیند ارزیابی این مقاله نداشته‌است. فرآیند داوری این مقاله توسط دیگر اعضای هیأت تحریریه در نشریه هنرهای کاربردی سمنان مدیریت شد.

منابع

- الطایبی، علی (۱۳۹۸)، *بحران هویت قومی در ایران*، تهران: شادگان.
- ایسگلدی، خاتون (۱۴۰۱)، *نژادهای آسیای مرکزی*، تهران: درخت بلورین.
- باور، توماس (۱۳۹۸)، *فرهنگ چند معنایی*، ترجمه غلامرضا خدیوی، تهران: پژوهشگاه علم و فرهنگ اسلامی.
- باصری، سمیه (۱۳۹۸)، *پوشاک سنتی بنام قبا، فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، شماره ۴.
- باصری، علی (۱۴۰۲)، *بومی‌سازی به مثابه یک رویکرد موثر در نیل به گردشگری پایدار: مطالعه موردی شرق استان گلستان*، *مجله برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، تابستان، شماره ۵۵، ۳۰۵-۳۴۴.
- بیات، سوده؛ ضرغام‌بروجنی، حمید (۱۳۹۷)، *مطالعه کیفی زمینه‌های بقای دانش بومی کسب کارهای مردم‌محور در ایران*، *مجله سیاستگذاری عمومی*، پاییز، دوره چهارم، شماره ۳، ۴۶-۲۷.
- پلنگی، مریم (۱۳۹۱)، *ظرفیت‌های لباس ترکمن در طراحی لباس ایرانی*، پنجمین کنفرانس ملی حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی/ایران.
- حسینی، ناهید (۱۳۹۱)، *بررسی نقوش حاکمان در ایران، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی*، شماره ۱۳ (۵۳)، ۶۴۸ تا ۶۳۰.
- زارعی، پرویز (۱۳۹۷)، *مدیریت اقتصاد بازار*، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.
- زمانی، زهرا (۱۳۹۶)، *پوشاک استان گلستان*، گرگان: دانشنامه گلستان.
- سلطانی، حسن (۱۴۰۲)، *بومی‌سازی آموزش منابع انسانی، مجله آموزش و بهبود منابع انسانی*، بهار، سال سوم، شماره ۱، ۶۶-۴۵.
- شایسته‌فر، بهناز (۱۳۹۳)، *اهمیت لزوم پشتیبانی از صنایع‌دستی با تأکید بر ارائه راهکارها در رونق اقتصادی*، *مجله مطالعات اسلامی هنر، بهار و تابستان*، شماره ۲۰، ۳۸-۳۳.
- شادکام، حاجی محمد (۱۳۸۷)، *نگاهی به تاریخ قوم قزاق*، ج اول بی‌جا مؤسسه فرهنگی و انتشاراتی مختومقلی فراغی.
- شهبازی، فریده (۱۴۰۱)، *نقشمایه‌های ایرانی*، تهران: انتشارات سروش.
- شهری‌نژاد، سمانه (۱۳۹۶)، *تاریخ پوشاک استان گلستان (اقوام و فرهنگ عامه)*، گرگان: انتشارات نام آوران ماندگار.
- شهری‌نژاد، سمانه (۱۴۰۰)، *جایگاه حکمی هنر در پوشاک سنتی، اولین همایش ملی حکمت هنر*، یزد.
- فروتن، اشکان (۱۳۹۲)، *بلیش‌محله- تاریخ سرزمین فرهنگ*، رسانش، چاپ اول، تهران.
- فولادی، الهه؛ دانیالی، ته‌مین (۱۴۰۰)، *تحلیل جایگاه دانش بومی در توسعه فضاهای شهری با تأکید بر زیست اقتصادی و اجتماعی*، *مجله توسعه اقتصادی پیراشهری*، پاییز و زمستان، شماره ۶، ۲۰۳-۱۸۵.

- کاکاوند، شمس و همکاران (۱۳۹۴)، *نشانه‌شناسی پوشاک زنان کرد کرمانشاه*، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشکده هنر، دانشگاه تربیت مدرس، ایران، تهران
- گوهری‌راد، احسان (۱۳۹۱)، *استرآباد در سفرنامه‌های قاجار*، گرگان: نشر پیک ریحان.
- متقی، زهرا (۱۳۸۹)، *هنرهای دستی زن ترکمن در خدمت معیشت خانواده*، فصلنامه *جلوه هنر*، شماره ۴.
- محمدعلی‌نژاد، ناهید (۱۳۹۸)، *بررسی نشانه‌شناختی پوشاک اقوام بلوچ*، فصلنامه *مطالعات اجتماعی/اقوام*، دوره اول، شماره اول، ۴۴ تا ۴۰.
- مهدوی، خدیجه؛ افراشته، سیاوش (۱۳۹۸)، *بررسی آیکونوگرافیک نقش‌مایه‌ها و نمادهای به‌کاررفته در پوشاک سنتی (با توجه به رویکرد نظریه‌ی آیکونوگرافی پانوفسکی)*، *کنفرانس ملی مهندسی نساجی*، پوشاک و مد.
- میرواحدی، سعید (۱۳۹۹)، *رویکرد متفاوت کارآفرینان در کارآفرینی گردشگری میراث فرهنگی ناملموس*، *مجله گردشگری و توسعه*، شماره ۱۳.
- ورجاوند، پرویز (۱۳۹۷)، *پیشرفت و توسعه بر بنیاد هویت فرهنگی*، تهران: شرکت سهامی انتشارات علمی.
- همدانی‌نژاد، پرویز (۱۴۰۰)، *مفاهیم متقابل طبیعت و فرهنگ در حوزه نشانه‌شناسی فرهنگی مسکو*، تهران: فرهنگستان هنر.
- هنسن، جوزف و دیگران (۱۳۹۸)، *آرایش مد و بهره‌کشی از زنان*، ترجمه افشنگ مقصودی، تهران: نشر گل‌آذین.
- یارمحمدی، مریم (۱۳۹۵)، *بررسی نشانه‌شناختی پوشاک زنان آذربایجان*، فصلنامه *فرهنگ مردم ایران*، شماره ۳۸ و ۳۹، ۲۷ تا ۵۰.

مصاحبه با هنرمندان ترکمن

- فرشته جعفری (گرگان)، هنرمند و کارآفرین صنایع‌دستی، برند پرنو، (آدرس اینستاگرام: @parnoartgallery) تاریخ مصاحبه: ۱۴۰۲/۱۲/۱۴.
- عصمت مجیدی (گنبد)، پیشکسوت، هنرمند و کارآفرین صنایع‌دستی، برند نقش‌سوزن، (آدرس اینستاگرام: @naghshesozan-golestan) تاریخ مصاحبه: ۱۴۰۳/۰۳/۱۹.
- مزون کتواک، (آدرس اینستاگرام: mezin-cat-walk) - تاریخ مصاحبه: ۱۴۰۳/۰۴/۲۰.

مصاحبه شوندگان قزاق

- مرجان سودمند (گرگان)، هنرمند سوزندوز، (آدرس اینستاگرام: marjan-soodmandart) - تاریخ مصاحبه: ۱۴۰۳/۰۳/۲۰.